

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦਾ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਭਾਗ ਕਾਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜ਼ਬੂਰਾਂ ਦੀ ਪੇਥੀ, ਕਹਾਉਤਾਂ, ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੇਥੀ, ਸਰੇਸ਼ਟ ਗੀਤ ਅਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਬਰਾਨੀ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਅੰਯੂਬ ਅਧਿਆਇ 1 ਅਤੇ 2, ਅਤੇ 42:7-17 ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਚਗ੍ਰੰਥ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਅਤੇ ਨਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਯਸਾਯਾਹ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਲਗਭਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਗੱਦ ਅਤੇ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਦੇਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ, 1929-1933 ਵਿਚ ਰਸ ਸ਼ਮਰਾ ਦੀ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਖੁਦਾਈ ਵਿਚ ਯੂਗੋਰੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਖੋਜ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਮੀ ਕਵਿਤਾ ਕਾਫੀ ਅਰੰਭਕ ਸੀ। ਯੂਗੋਰੀ, ਜਾਂ ਰਸ ਸ਼ਮਰਾ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਕਨਾਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਸ ਲਗਭਗ 1200 ਈ.ਪੂ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਖੁਦਾਈਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਮਕਬਰੇ, ਦੋ ਵੱਡੇ ਮੰਦਰਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਮਿਸਰ, ਮਸੋਪੋਤਾਮੀਆ ਅਤੇ ਹਿੱਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਖੋਜ ਇਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਚ ਕਾਨੀਫਾਰਮ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਸਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਰਣਮਾਲਾ ਕੀਲਾਖਰ ਲਿਪੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ "ਯੂਗੋਰੀ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਸਰ ਅਤੇ ਮਸੋਪੋਤਾਮੀਆ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਗੂੜ੍ਹ ਲਿਪੀ ਪੜ੍ਹਣ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨੇੜਲੇ ਪੂਰਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਸੁਮੇਰੀਆਂ, ਅਕਾਦੀਆਂ, ਬਾਬੁਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਅੱਸੂਰੀਆਂ, ਮਿਸਰੀਆਂ, ਅਤੇ ਹਿੱਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦ ਦੁਆਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਾ *ਦੀ ਕੋਨਟੈਕਸਟ ਆਫ ਸਕਰਿਪਚਰ ਅਤੇ ਏਂਜੀਐਂਟ ਨਿਅਰ ਈਸਟਰਨ ਟੈਕਸਟਸ ਰੀਲੇਟਿੰਗ ਟੂ ਦਾ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹

1753 ਵਿਚ ਰੋਬਰਟ ਲੇਬ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਓਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਅਰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੁਰ ਅਤੇ ਰੂਪ ਹਲਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸਨ।

ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਛੰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤਰਜੀਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਂਤਰ (ਸਮਾਨਾਰਥੀ, ਵਿਰੋਧੀ, ਅਤੇ ਸੰਯੋਗਾਤਮਕ) ਨੇ ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।²

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲੇਬ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨੀ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। 1947 ਵਿਚ, ਟੀ. ਐਚ. ਰੋਬਿਨਸਨ ਨੇ *ਦੀ ਪੋਇਟਰੀ ਆਫ ਦਾ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* ਲਿਖੀ।³ ਉਸ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਬਰਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਪਰ, ਅਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੂਪ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਬਰਾਨੀ ਆਇਤ ਵਿਚ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਇਕਾਈ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਹਰੇਕ ਆਇਤ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਮੈਂਬਰ; ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ, ਪਹਿਲੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਹੋਈ ਉਮੀਦ ਨੂੰ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”⁴

ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਸਾਹਿਤ

ਲਗਭਗ ਛੇਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀ ਪੂਰਵ ਵਿਚ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਗ ਨੂੰ “ਬੁੱਧਵਾਨ ਲੋਕ” ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਜਿਵੇਂ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ,

ਆਓ, ਅਸੀਂ ਯਿਰਮਿਯਾਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਤਾ ਪਕਾਈਏ ਕਿਉਂ ਜੋ ਬਿਵਸਥਾ ਜਾਜਕ ਤੋਂ ਨਾ ਮਿਟੇਗੀ, ਨਾ ਸਲਾਹ ਬੁੱਧਵਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਨਾ ਬਚਨ ਨਬੀ ਤੋਂ। ਆਓ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਨੂੰ ਜੀਭ ਨਾਲ ਮਾਰੀਏ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਈਏ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 18:18)।

ਯਿਰਮਿਯਾਹ 18:18 ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ “ਸੰਤ” ਜਾਂ “ਬੁੱਧਵਾਨ” (צַדִּיק, *ਚਕਮ*) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ। ਕੂਚ 31:6 ਵਿਚ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਹੁਨਰ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਕੂਚ 35:10; 36:1, 2)। ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ, ਸਲਾਹਕਾਰ (ਉਤਪਤ 41:33; 2 ਇਤਹਾਸ 25:16; ਯਸਾਯਾਹ 29:13, 14; ਯਿਰਮਿਯਾਹ 50:35)। *ਚਕਮ* ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜੇਤਸੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਦੂਗਰਾਂ ਵਰਗੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਰਗ ਦੇ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਉਤਪਤ 41:8; ਕੂਚ 7:11)। ਅੱਯੂਬ, ਕਹਾਉਤਾਂ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਰਥ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਈਬਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁੱਧ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ “ਉਹ ਬੁੱਧ ਜੋ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਹੈ” (ਯਾਕੂਬ 1:5; 3:13-18)। ਇਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ: (1) ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ; (2) ਆਤਮਿਕ (ਕਹਾਉਤਾਂ 1:7); (3) ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ (2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 3:16, 17); ਅਤੇ (4) ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਹਾਰਿਕ।

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਰਤਕ, ਕਵਿਤਾ, ਬਿਰਤਾਂਤ, ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਅਨੇਕਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਆਧੁਨਿਕ ਕਵਿਤਾ (ਗੀਤ, ਮਹਾਂਕਾਵਿ, ਨਾਟਕੀ, ਆਦਿ) ਦੀਆਂ ਲਾਇਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਵਰਗੀਕਰਣ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇਵੇਂ ਹੈ; ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਨਾਲ ਮੋਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੇਮੇਨਾਈਡਜ਼^੭ ਤੋਂ ਮੌਕਲੀਸ਼^੮ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਹਾਨ ਕਵੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰੋਬਰਟ ਫਰੋਸਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅੱਯੂਬ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸੰਦੇ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰੀਏ (1:8)।

ਬਾਈਬਲ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਵਾਧੂ-ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਲੋਕ ਹਰ ਸਥਾਨ ਤੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਦਰਦ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਲਈ ਵਾਧੂ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਧਰਮੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਮਿਸਰੀ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ “ਦੀ ਏਲੇਕੁਇੰਟ ਪੀਜੈਂਟ” ਜਿਸ ਵਿਚ ਨੇ ਅਰਧ-ਕਾਵਿਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦੁਖੀ ਆਦਮੀ ਆਖਿਰਕਾਰ ਕਿਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਨਿਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।^੭ ਬਾਬੁਲ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਵਾਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਨਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ: “ਡਾਇਲੋਗ ਬਿਟਵੀਨ ਏ ਮੈਨ ਐਂਡ ਹਿਜ ਗਾੱਡ,” “ਦੀ ਪੋਇਮ ਆਫ ਦਾ ਰਾਇਚੀਅਸ ਸਫਰਰ,” “ਦੀ ਬੇਬੀਲੋਨੀਅਨ ਬੀਓਡੀਸੀ,” ਅਤੇ “ਦੀ ਡਾਇਲੋਗ ਆਫ ਪੈਸੀਮਿਜਮ।”^੮ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਰ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਖਤ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੋਈ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਬਾਈਬਲ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ

ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਯੋਗ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਸਹਿਆ। ਇਸ ਸੂਚੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹਾਬਲ (ਉਤਪਤ 4:4, 7) ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਯੂਸਫ਼ ਤੱਕ (ਉਤਪਤ 39:1-23) ਚੱਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਿਰਮਿਯਾਹ, ਦਾਨੀਏਲ, ਅਤੇ - ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਭੂ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਸਦੀਵੀ ਸਮਕਾਲੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਲੇਖਕ

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਲਈ ਸੁਝਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਮਿਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਹਨ। ਨਾਮਜ਼ਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਿਤੀ, ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ: ਮਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਮਾਪਦੰਡ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਯੂਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਯਹੂਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਬਲੀਦਾਨ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ, ਮਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੇਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਪਰ ਇਸ ਬਿੰਦੂ ਤੇ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵੀ ਅਨਿਸ਼ਚਤ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਿਕਤਾ

ਕੁੱਝ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੋਬਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਮੁੱਲ ਤੇ ਆਸਿਕ ਰੂਪ ਜਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।⁹ ਬਰਾਬਰ ਯੋਗ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਲਈ ਬਹਿਸ ਕੀਤੀ ਹੈ।¹⁰ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਅੱਯੂਬ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਕ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ (ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 14:14) ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਯਾਰੂਬ (ਯਾਰੂਬ 5:11) ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਕੋਈ ਕਾਵਿ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਵਿਸ਼ੇ

ਬਾਲਮਰ ਐੱਚ. ਕੇਲੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ:¹¹

1. ਉਦਾਸੀਨ ਭਲਾਈ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
2. ਇਨਾਮ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ।
3. ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
4. ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
5. ਮਨੁੱਖੀ ਪਾਪ ਦੀ ਸਮਝ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਹੈ।
6. ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਇਕ ਨਾਇਕ (ਹੀਰੋ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
7. ਇੱਥੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਸੱਚੀ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਕਸਟ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਪਰਦਾ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਵਰਗੀ ਸਭਾ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਪਰ - ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੇ ਲਈ - ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਰਖ ਕਰਨ

ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੋ ਉਹ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ (1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 10:13)।

ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕਿਉਂ ਦੁੱਖ ਝੱਲਦੇ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੁੱਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚਲੇ ਸਬੰਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ “ਜਾਣਨ” ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਬਰਾਨੀ ਵਿਚ “ਜਾਣਨ” ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਕ ਸਬੰਧ।¹² ਜਦੋਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅੱਯੂਬ ਤੇ ਪਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਵੀ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਕਿਉਂ ਭੋਗਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਗਿਆਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ।

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਤਰ

ਅੱਯੂਬ

ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਲਈ ਕਿਹਾ: “ਪਿਰਥਵੀ ਵਿਚ ਉਹ ਦੇ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ? ਉਹ ਖਰਾ ਤੇ ਨੇਕ ਮਨੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਅਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ” (1:8)। ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਅਦਭੁਤ ਬਿਆਨ ਹੈ! ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਯੂਬ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਕ ਈਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀ ਸੀ।¹³

ਸ਼ਤਾਨ

ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ “ਸ਼ਤਾਨ” ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਉਚਿਤ ਨਾਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸ਼ਬਦ (שָׂטָן, *ਸ਼ਾਟਨ*), ਦੇ ਨਾਲ (The) ਆਰਟੀਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਸਹੀ ਅਨੁਵਾਦ “ਵਿਰੋਧੀ” ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਤਾਨ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ. ਵਾਸ ਵਾਟਸ ਨੇ ਸ਼ਤਾਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੇਟ ਕੀਤੀਆਂ:

1. ਇਹ ਚੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅਨੁਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।
2. ਉਹ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜੇ ਯਹੋਵਾਹ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
3. ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ। ਯਹੋਵਾਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸੀਮਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।
4. ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਕਿਉਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਸ਼ਤਾਨ ਨੂੰ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਨਿਹਚਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।¹⁴

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪਤਨੀ

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿਚ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (2:9; 19:17; 31:10), ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ 2:9 ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, “ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਤੇ ਮਰ ਜਾਗ!” ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਕਰੀਏ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਲ-ਧਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਸੀ।

ਅਲੀਫ਼ਜ਼

ਅਲੀਫ਼ਜ਼, ਤੇਮਾਨੀ, ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਤੱਥ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਓਰੀਐਂਟਲ ਰਿਵਾਜ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਅਲੀਹੂ ਲਾਹੂ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ (32:6, 7)। ਤੇਮਾਨ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਕੇਂਦਰ ਸੀ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 49:7; ਹਬਕੂਕ 3:3)। ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਨਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ “ਮੇਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸੁੱਧ ਸੇਨਾ ਹੈ।” ਉਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਲੇਖਕ ਕੋਮਲਤਾ, ਮਾਣ, ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।¹⁵ ਐਡਗਰ ਜੇਨਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ “ਵੱਡੇ ਨੀਤੀ ਉਪਦੇਸ਼ਕ” ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ।¹⁶ ਸਮੂਏਲ ਕੋਕਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, “ਤਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ, ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਸਮਾਨ ਸਨ।”¹⁷

ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਹ ਸ੍ਰੋਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਦੋਹਰੇ ਹਨ: (1) ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਦੇ ਸਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੇ। ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅੱਯੂਬ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਧਰਮੀ ਵਿਅਕਤੀ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਤੇ ਅੱਯੂਬ ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਡਰ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਧੰਨ ਹੋਵੇਗਾ (4:3-7)। (2) ਦੂਸਰਾ, ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਇੱਥੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਗਹਿਰੇ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸ੍ਰੋਤ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰਾਤ ਇਕ ਤਜਰਬਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਪਾਪ ਭਰੀ ਦਸ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ “ਰਹੱਸਮਈ” ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ:

ਇਕ ਗੱਲ ਚੋਰੀ ਛੁਪੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀ ਭਿਣਕ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਈ, ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿਤਮਣੀਆਂ ਵਿਚ, ਜਦ ਸਾਰੀ ਨੀਂਦ ਇਨਸਾਨ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਹੌਲ ਤੇ ਕਾਂਬਾ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਆ ਪਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ! ਇਕ ਰੂਹ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘੀ, ਮੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ਦੀ ਲੂਈ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ

ਖਲੇ ਗਈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਹ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਪਛਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਕੋਈ ਰੂਪ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸੀ, ਖਮੋਸ਼ੀ ਸੀ, ਫੇਰ ਇਕ ਅਵਾਜ਼ ਮੈਂ ਸੁਣੀ (ਅੱਯੂਬ 4:12-16; ਮੇਰਾ ਅਨੁਵਾਦ)।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਤਜਰਬਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਇਕ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ, ਉਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਬਿਲਦਦ

ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਲਦਦ ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸੀ। ਬਿਲਦਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੂਰੀ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਉਸ ਦਾ ਘਰ, ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਲਦਦ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੇ ਸਮਾਨ ਸਨ। ਪਰ, ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੁਝ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਅਪੀਲ ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧ ਦੇ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ “ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ” ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇਮਸ ਸਟ੍ਰਾਹਨ ਨੇ ਬਿਲਦਦ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪ ਨਿਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਜੇਕਰ ਬਿਲਦਦ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਨਾ ਹੀ ਇਕ ਮੂਲ ਵਿਚਾਰਕ, - ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਖੁਲਾਸੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਮਾੜੀ ਰਾਏ ਹੈ, - ਤਾਂ ਉਹ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਮਨਘੜਤ ਆਦਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਗਹਿਰਾ ਸਨਮਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਗਿਆਨ ਦਾ ਜੋੜ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਫਰਨੀਚਰ ਵਿਚ ਕਹਾਵਤਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੇ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਦੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਤੇ ਝਟਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਦਰਦਨਾਕ ਧਾਰਨਾ ਬਣੀ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।¹⁸

ਬਿਲਦਦ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਯੁੱਗਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੇ ਸੀਮਿਤ ਫ਼੍ਰੇਮ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ:

ਤੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਹ, ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦਿਨ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸਾਯਾ ਹੀ ਹਨ (ਅੱਯੂਬ 8:8, 9; ਮੇਰਾ ਅਨੁਵਾਦ)।

ਜਾਰਜ ਬੁਕਾਨਨ ਗ੍ਰੇ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪਿਛਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪੀੜ੍ਹੀ (ਜੀੜ, ਡੋਰ) ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 8:8 ਵਿਚ ਇਬਰਾਨੀ ਵਾਕ “ਪਿਛਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ” ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।¹⁹

ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਇਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸਮੂਏਲ ਟੈਰੀਅਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ:

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਲੋੜ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕਾਫੀ ਤਜਰਬਾ ਲੈਣ ਦੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਬਿਲਦਦ ਵਧੇਰੇ ਕੱਟੜ ਸਿਧਾਂਤਵਾਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਬੁੱਝ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ... ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਬਿਲਦਦ, ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਅਕ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਇਕ ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਣ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤੱਤਵ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਮਾਖੋਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ "ਪੈਲੀਓ-ਰੂੜੀਵਾਦੀ" ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੈ ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਤਰਾਂ ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।²⁰

ਸੋਫ਼ਰ

ਸੋਫ਼ਰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਖਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜੋ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਘਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋਫ਼ਰ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਭਾਸ਼ਣ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਜਗਾ ਨਾਮਾਹ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾਮਹੇ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਯਹੂਦਾਹ ਦੇ ਸ਼ਫ਼ੇਲਾਹ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸੀ (ਯਹੇਸ਼ੂਆ 15:41)।

ਸੋਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸਟ੍ਰਾਹਨ ਨੇ "ਇਕ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਧਰਮ ਨਿਰਮਾਤਾ"²¹ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਰਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।²² ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਸੋਫ਼ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਉਹ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਤ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ" ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰੋਤ ਦੁਆਰਾ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।"²³

ਸੋਫ਼ਰ ਨੂੰ "ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ" ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮੰਨਿਆ ਸੀ (11:2-4)। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਕਠੋਰ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸੋਫ਼ਰ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਯੂਬ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਲਗਾਏ ਸਨ (11:6)।

ਅਲੀਹੂ

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਧਿਆਇ 32 ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਨਵਾਂ ਬੁਲਾਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: ਬਰਕਏਲ ਬੁਜ਼ੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਲੀਹੂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਸੱਚ ਹੈ, ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਧਿਆਇ 32-37)। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਭਰਾ, ਨਾਹੋਰ ਦੀ ਅੰਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ (ਉਤਪਤ 22:20, 21)। ਉਸ ਦਾ ਸਹੀ ਸਥਾਨ, ਬੁਜ਼, ਸ਼ਾਇਦ ਤੇਮਾ ਦੇ ਉਸੇ ਸਮਾਨ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੀ (ਯਿਰਮਿਯਾਹ 25:23), ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵੱਡੀ ਆਲੋਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਸਧਾਰਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ. ਜੀ. ਆਈਕੋਰਨ ਅਤੇ ਐਮ. ਐੱਚ. ਸਟ੍ਰਾਹਲਮੈਨ 1803-1804 ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲੇ

ਪਹਿਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨੀਵੀਂ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।²⁴ ਪਰ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੇ ਲਈ ਤਰਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।²⁵ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਇਕ ਅਟੁੱਟ ਯੋਗਦਾਨ ਹਨ।²⁶

ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਵੇ। ਪ੍ਰੇਰਣਾ, ਸੁਪਨੇ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਦੁੱਖ, ਦੂਤਾਂ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਸਾਰੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਟੈਰੀਅਨ ਨੇ ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

... ਅਲੀਹੂ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵਾਵਰੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਦੀ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸਾਕਾਰਾਤਮਕ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਗਠਨ (38:1-42:6)। ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਉਹ ਨਾਇਕ ਦੀ ਸਹੁੰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਾਟਕੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇਪਨ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣ ਦੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ ਤੇ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਚਾਨਕ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਲੀਹੂ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਪਾਪ ਕਰਨ ਦੇ ਧਰਮ ਸਬੰਧੀ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ: ਸਿਰਫ ਵਾਵਰੇਲੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਲੀਹੂ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਉਸ ਖੇਤਰ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਮਹਿਮਾ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਲੀਹੂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਪਵਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦੀ ਉਸਤਤ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ।²⁷

ਯਹੋਵਾਹ

ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਬਾਹਰ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਤੇਜ਼, ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦੁਆਰਾ, ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਅਧਿਆਇ 38 ਤੋਂ 41 ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੋ ਭਾਸ਼ਣ ਦਰਜ ਹਨ ਪਰ ਅੱਯੂਬ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਉੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (40:3-5)। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਅੱਯੂਬ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਰੂਪਰੇਖਾ

- I. ਭੁਮਿਕਾ (1:1-2:13)
 - A. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਆਫ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਘੇਰਿਆ ਜਾਣਾ (1:1-22)
 - B. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਕਸ਼ਟ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਿੱਤਰ (2:1-13)
- II. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਵਿਰਲਾਪ (3:1-26)
- III. ਅੱਯੂਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਿੱਤਰ: ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਚੱਕਰ (4:1-14:22)
 - A. ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ (4:1-5:27)

- B. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (6:1-7:21)
 - C. ਲਦਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ (8:1-22)
 - D. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (9:1-10:22)
 - E. ਸੇਫਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ (11:1-20)
 - F. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (12:1-14:22)
- IV. ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਚੱਕਰ (15:1-21:34)
- A. ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ (15:1-35)
 - B. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (16:1-17:16)
 - C. ਬਿਲਦਦ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ (18:1-21)
 - D. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (19:1-29)
 - E. ਸੇਫਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ (20:1-29)
 - F. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (21:1-34)
- V. ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਚੱਕਰ (22:1-27:23)
- A. ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਤੀਜੀ ਗੱਲ (22:1-30)
 - B. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (23:1-24:25)
 - C. ਬਿਲਦਦ ਦੀ ਤੀਜੀ ਗੱਲ (25:1-6)
 - D. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (26:1-27:23)
- VI. ਅੱਯੂਬ ਦੀਆਂ ਆਖ਼ਰੀ ਗੱਲਾਂ (28:1-31:40)
- VII. ਅਲੀਹੂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ (32:1-37:24)
- VIII. ਵਾਵਰੇਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਦਾ ਉੱਤਰ (38:1-41:34)
- A. ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ (38:1-40:2)
 - B. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਉੱਤਰ (40:3-5)
 - C. ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਦੂਜੀ ਗੱਲ (40:6-41:34)
- IX. ਉਪਸੰਹਾਰ (42:1-17)
- A. ਅੱਯੂਬ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ (42:1-6)
 - B. ਤਿੰਨ ਮਿੱਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਝਿੜਕ (42:7-9)
 - C. ਯਹੋਵਾਹ ਦਾ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅੱਯੂਬ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਦੇਣਾ (42:10-17)

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਵਿਲੀਅਮ ਡਬਲਿਊ. ਹਾਲੇ, ਸੰਪਾ, *ਦ ਕੋਨਟੈਕਸਟ ਆਫ ਸਕਰਿਪਚਰ*, 3 ਜਿਲਦਾਂ (ਬੋਸਟਨ: ਬ੍ਰਿਲ, 2003) (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ *COS* ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ); ਅਤੇ ਜੇਮਸ ਬੀ. ਪ੍ਰਿਚਰਡ, ਸੰਸਕਰਣ, *ਏਂਸੀਕਲੋਪੀਡੀਆ ਆਫ ਈਸਟਰਨ ਟੈਕਸਟਸ ਰੀਲੇਟਿੰਗ ਟੂ ਦਾ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਤੀਸਰਾ ਸੰਸਕਰਣ (ਪ੍ਰਿੰਸਟਨ, ਨਿਊ ਜਰਸੀ: ਪ੍ਰਿੰਸਟਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1969) (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ *ANET* ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)। ²ਵੇਖੋ ਰੇਬਰਟ ਲੇਬ, *ਲੈਕਚਰਸ ਆਨ ਦੀ ਸੇਕਰਡ ਪੋਇਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਹਿਬਰੂਸ*, ਅਨੁਵਾਦ. ਜੀ. ਗ੍ਰੈਗਰੀ (ਐਂਡਰਵਰ: ਕਰੈਂਕਰ ਅਤੇ ਬਰੁਸਟਰ, 1829)। ਇਹ ਰਚਨਾ ਅਸਲ ਵਿਚ 1753 ਵਿਚ ਲਾਤੀਨੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੇਬ ਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖੋ *ਯਸਾਯਾਹ: ਏ ਨਿਊ ਟ੍ਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਏ ਪ੍ਰੀਲਿਮੀਨਰੀ ਡਿਸਸਰਟੇਸ਼ਨ* (ਬੋਸਟਨ: ਵਿਲੀਅਮ

ਹਿਲਾਰਡ, 1934), ix. ³ਟੀ. ਐੱਚ. ਰੋਬਿਨਸਨ, *ਦੀ ਪੋਇਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਲੰਡਨ: ਡਕਵਰਥ, 1947)। ⁴ਉਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ, 21. ⁵ਮੇਜਰ ਮਾਈਮੋਨਾਈਡਜ਼, *ਏ ਗਾਈਡ ਫਾਰ ਦਾ ਪਰਪਲੈਕਸਡ*, ਅਨੁਵਾਦ ਐਮ. ਫ੍ਰੀਡਲੈਂਡਰ, ਦੂਸਰਾ ਸੋਧਿਆ ਸੰਸਕਰਣ (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਡੇਵਰ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਇੰਕ, 1956), 296-303. ਮਾਈਮੋਨਾਈਡਜ਼ 1135 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਮਹਾਨ ਵਿਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਈ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ⁶ਆਰਚੀਬਾਲਡ ਮੈਕਲੀਸ਼, ਜੇ.ਬੀ.: *ਏ ਪਲੇਅ ਇਨ ਵਰਸ* (ਬੋਸਟਨ: ਹਾਰਟਨ ਮਿਡਲਿਨ ਕੰਪਨੀ, 1956-58)। ⁷“ਦਿ ਇਲੇਕੁਐਂਟ ਪੀਜੈਂਟ,” ਅਨੁਵਾਦ ਨਿਲੀ ਸੁਪਕ, *COS*, 1:98-104 ਵਿਚ। ⁸“ਡਾਈਲੋਗ ਬਿਟਵੀਨ ਏ ਮੈਨ ਐਂਡ ਹਿਜ਼ ਗੋਡ,” ਅਨੁਵਾਦ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਆਰ. ਫੋਸਟਰ, *COS*, 1:485 ਵਿਚ; “ਦੀ ਪੋਇਮ ਆਫ਼ ਦਾ ਰਾਈਚਿਅਸ ਸਫਰਰ,” ਅਨੁਵਾਦ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਆਰ. ਫੋਸਟਰ, *COS*, 1:486-92 ਵਿਚ; “ਦੀ ਬੋਬੀਲੋਨੀਅਨ ਬਿਓਡੀਸੀ,” ਅਨੁਵਾਦ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਆਰ. ਫੋਸਟਰ, *COS*, 1:492-95 ਵਿਚ; ਅਤੇ “ਦੀ ਡਾਈਲੋਗ ਆਫ਼ ਪੈਸੀਮਿਜ਼ਮ,” ਅਨੁਵਾਦ ਬੈਂਜਾਮਿਨ ਆਰ. ਫੋਸਟਰ, *COS*, 1:492-495 ਵਿਚ। ⁹ਨੈਰਮਨ ਕੇ. ਗੋਟਵਾਲਡ, *ਏ ਲਾਇਟ ਟੂ ਦ ਨੈਸ਼ਨਜ਼: ਐਨ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਟੂ ਦ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਹਾਰਪਰ ਐਂਡ ਰੋਅ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1959), 477; ਬਰਨਹਾਰਡ ਡਬਲਿਯੂ. ਐਂਡਰਸਨ, *ਐਂਡਰਸਟੇਂਡਿੰਗ ਦ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਚੌਥਾ ਸੰਸਕਰਣ (ਸੈਂਡਲ ਰੀਵਰ, ਨਿਊ ਜਰਸੀ: ਪ੍ਰੈਂਟਿਸ ਹਾਲ, ਇੰਕ, 1998), 531; ਅਤੇ ਓਟੋ ਈਸਫੇਲਡ, *ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ: ਐਨ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ*, ਅਨੁਵਾਦ ਪੀਟਰ ਆਰ. ਐਕਰੋਇਡ (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਹਾਰਪਰ ਐਂਡ ਰੋਅ, ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1965), 462-66. ¹⁰ਹੋਮਰ ਹੈਲੀ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਅੱਯੂਬ* (ਐੱਨ.ਪੀ.: ਰੀਲੀਜੀਅਸ ਸਪਲਾਈ, ਇੰਕ, 1994), 19, 22-24; ਗਲੀਸਨ ਐਲ. ਆਰਚਰ, ਜੂਨੀਅਰ, *ਏ ਸਰਵੇ ਆਫ਼ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ*, ਸੋਧ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਮੂਡੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2007), 429-36; ਅਤੇ ਆਰ. ਕੇ. ਹੈਰੀਸਨ, *ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਟੂ ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਰਮੈਂਸ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰਪਨੀ, 1969), 1031, 1036-38.

¹¹ਬੈਲਮਰ ਐੱਚ. ਕੈਲੀ, *ਅਜਰਾ - ਅੱਯੂਬ*, ਦੀ ਲੇਮੈਨਜ਼ ਬਾਈਬਲ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 8 (ਲੰਡਨ: ਐਸਸੀਐਮ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਲਿਮਿਟਡ, 1962), 56-57. ¹²ਵੇਖੋ ਰੋਬਰਟ ਡੋਨਲਡ ਸੈਕਲਫੋਰਡ, *ਦੀ ਕਨਸੈਪਟ ਆਫ਼ ਨੇਲਿਜ਼ ਇਨ ਦਾ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ* (ਡਾਕਟਰ ਆਫ਼ ਥੀਓਲੋਜੀ, ਸੋਧ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਨਿਊ ਓਰਲੀਅਨਸ ਬੈਪਟਿਸਟ ਬਿਓਲੋਜੀਕਲ ਸੈਮੀਨਰੀ, 1976), 5-8. ¹³ਅੱਯੂਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਖਰਿਆਈ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ (27:5; 31:6)। ¹⁴ਜੇ. ਵਾਸ ਵਾਟਸ, *ਏ ਸਰਵੇ ਆਫ਼ ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਟੀਚਿੰਗ* (ਨੈਸ਼ਵਿਲੇ: ਬਰੇਡਮੈਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1947), 1:230. ¹⁵ਵੇਖੋ ਰੋਬਰਟ ਗੋਰਡਿਸ, *ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਗੋਡ ਅਤੇ ਮੈਨ: ਏ ਸਟੱਡੀ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ* (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1965), 77, ਜਿੱਥੇ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਦੋ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਏ. ਬੀ. ਡੇਵਿਡਸਨ ਅਤੇ ਐੱਚ. ਸੀ. ਓ. ਲੈਂਚੈਸਟਰ, *ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ ਵਿਦ ਨੇਟਸ, ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਪੀਡਕਸ*, ਦ ਕੈਮਬਰਿਜ਼ ਬਾਈਬਲ ਫ਼ਾਰ ਸਕੂਲਜ਼ ਐਂਡ ਕਾਲਜਜ਼ (ਕੈਮਬਰਿਜ਼: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1918), 30, ਜਿੱਥੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਲਈ ਅਲੀਫ਼ਜ਼ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ, ਸ਼ਾਂਤ, ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੰਭੀਰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ¹⁶ਐਡਗਰ ਜੋਨਸ, *ਦ ਟਰਾਂਇੰਡ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ* (ਲੰਡਨ: ਐਸਸੀਐਮ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਲਿਮਿਟਡ, 1966), 36. ¹⁷ਸੈਮੂਏਲ ਕੋਕਸ, *ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ*, ਦੂਸਰਾ ਸੰਸਕਰਣ (ਲੰਡਨ: ਕੀਗਨ ਪੋਲ, ਟ੍ਰੈਂਚ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ, 1885), 76. ¹⁸ਜੇਮਸ ਸਟ੍ਰੈਂਗ, *ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ* (ਐਡਿਨਬਰਗ: ਟੀ. ਐਂਡ ਟੀ. ਕਲਾਰਕ, 1913), 88. ¹⁹ਸੈਮੂਏਲ ਰੋਲਸ ਡਰਾਈਵਰ ਐਂਡ ਜੋਰਜ਼ ਬੁਚਨਨ ਗ੍ਰੋ, *ਏ ਕ੍ਰਿਟੀਕਲ ਐਂਡ ਐਕਸਜਿਟੀਵ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ*, ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕ੍ਰਿਟੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਐਡਿਨਬਰਗ: ਟੀ. ਐਂਡ ਟੀ. ਕਲਾਰਕ, 1921), 78. ²⁰ਸੈਮੂਏਲ ਟੈਰੀਅਨ, “ਦ ਬੁੱਕ ਆਫ਼ ਅੱਯੂਬ: ਇੰਟਰੋਡਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਕਸਜੇਸਿਸ,” *ਦੀ ਇੰਟਰਪ੍ਰੀਟਰਸ ਬਾਈਬਲ*, ਸੰਪਾ. ਜੋਰਜ਼ ਆਰਥਰ ਬਟਰਿਕ (ਨੈਸ਼ਵਿਲੇ: ਅਬਿੰਗਡਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1954), 3:973.

²¹ਸਟ੍ਰੈਂਗ, 110. ²²ਜੋਨਸ, 58; ਅਤੇ ਐਚ. ਐਚ. ਰਾਉਲੀ, *ਅੱਯੂਬ*, ਦੀ ਸੈਂਚੁਰੀ ਬਾਈਬਲ, ਨਿਊ ਸੀਰੀਜ਼ (ਗ੍ਰੀਨਵੁੱਡ, ਸਾਊਥ ਕੈਰੋਲਾਈਨਾ: ਦ ਐਟਿਕ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਇੰਕ, 1970), 105. ²³ਟੀ. ਐਚ. ਰੋਬਿਨਸਨ, *ਅੱਯੂਬ ਐਂਡ ਹਿਜ਼ ਫਰੈਂਡਜ਼* (ਲੰਡਨ: ਐਸਸੀਐਮ ਪ੍ਰੈੱਸ ਲਿਮਿਟਡ, 1954), 62. ²⁴ਵੇਖੋ ਹੈਰੀਸਨ, 1034-35. ²⁵ਆਰਚਰ, 435-36; ਕਲਾਈਡ ਟੀ. ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ, *ਇੰਟਰੋਡਿਊਸਿੰਗ ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਨੈਸ਼ਵਿਲੇ: ਬਰੇਡਮੈਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1950), 197; ਅਤੇ ਐੱਚ. ਐੱਚ ਰਾਉਲੀ, *ਫਰੋਮ ਮੇਜਰ ਟੂ ਕੁਮਰਾਨ, ਸਟੱਡੀਜ਼ ਇਨ ਦੀ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ* (ਲੰਡਨ: ਲੁੱਟਰਵਰਥ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1963), 148, ਨੰ 1. ²⁶ਸੈਕਲਫੋਰਡ, 79-88. ²⁷ਟੈਰੀਅਨ, 3:1169.

